

KAYBOLAN KÜLTÜR DEĞERLERİMİZ VE TOPLUM (1)

Her gün haberleri dinlerken tüyler ürpertici haberlere rastlıyoruz. Bütün bu olaylar, alt alta getirildiğinde insan, toplumun bir uçurumun kenarına doğru hızla itildiğini fark ediyor. Çocuğa, kadına ve hayvana şiddet her geçen gün artıyor. Kadın cinayetleri bir türlü önlenemiyor. Tabii insanlarda bundan nasibini alıyor. Başlayan yol verdin vermedin ve yaşanan küçük bir trafik kazasında çıkan münakaşa bile ölümle sonuçlanabiliyor. Kalplerde Allah korkusu kalmadı. Vurgun, soygun, darp, gasp olayları zirvede...

Adliyelerde boşanma dava sayısı her geçen gün artıyor. Kon-

**Dr. Mehmet
Ali UZ**

ya'da cereyan eden iki olay gerçekten tüyler ürpertici. Bir sitede adamın birinin arabası çizilmiş, kapıcı ile başlayan tartışma sonunda adam: "Niye göz kulak olmadın" diye kapıcıyı bıçaklayarak öldürüyor.

Yine Konya'da belediye otobüsüne binen birisi maske takmadığı için otobüs şoförü ve yolcular tarafından uyarılınca, adam silahını çekip yolculardan birini vuruyor. Diğer bir olay da, yirmi üç yaşında bir genç kız erkek arkadaşından ayrılmak isteyince arkadaşı tarafından bıçaklanarak vahşi bir şekilde öldürülüyor. Bu adam da erkeklik gururu ve haysiyet diye bir

şey var mı? Bunun yapması gereken: “Madem sen beni istemiyorsun, ben de seni istemiyorum” deyip çekip gitmesiydi. Bu nasıl bir anlayış, nasıl bir şiddet, nasıl bir mantık, nasıl bir vicdan anlamak mümkün değil. Başka bir olayda bir baba iki yaşındaki çocuğuna yemek yedirirken, çocuk yemek yemedi diye vurduğu bir yumrukla çocuğu öldürüyor. Babası çocuğun neden yemek yemediğini araştırması gerekirken bir yumrukla çocuğunu öldürmesi akıl ve mantık dışı bir olay. Bu nasıl kontrol edilemez bir öfke anlamak mümkün değil... Bu yazı dizisine başladıktan sonra olaylar ve cinayetler artarak gündeme damgasını vurmaya devam etti. Bir sapık keyif için samuray kılıcı ile genç bir mimar kızımızı hayattan kopardı. Sade-

ce annesinin ve yakınlarının değil hepimizin yüreğini dağladı. Sanğın ifadesinde: “Bir erkeği öldürmeye kalksaydım kendini savuna bilirdi, ama bu kadın kendini savunamayacağı için öldürdüm” demesi kan dondurucudur. Katilin avukat annesi utanıp oğlunun avukatlığından çekilmiş. Bu anne, bu utancı ona vermesi gereken duyguları vermediği için çekmeliydi.

Son iki olayda şöyle: Bir üniversite öğrencisi anne ve babasını tabanca ile vurup öldürdükten sonra kendisi de o korkunç zehiri içerek intihar ediyor. 16 yaşındaki bir gençte annesini rehin alıp mutfağa kilitliyor. Anneyi itfaiyeciler kurtarıyor. Evet, bu suçları işleyenler suçlu, ama bence esas suçlular onları bu hale getirenlerdir. Kimse nereye gidiyoruz diye düşünmüyor.

Cenab-ı Hak Ra'd Suresinin 11. Ayetinde şöyle buyurur: “*Bir toplum kendisini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunamı değiştirmez. Allah herhangi bir toplumun başına bir kötülük gelmesini diledi mi, artık onun geri çevrilmesi mümkün değildir. Onların Allah'tan başka yardımcıları da bulunmaz.*” Ekonomi ile yatıyor ekonomi ile kalkıyoruz. Akşam ekonomi, sabah ekonomi... Biraz da bunlarla ilgilenip, tedbir almamız gerektiğini tefekkür etmemiz gerekmez mi?

Peygamber Efendimiz Veda Hutbesi'nde insan haklarına temas ederek bu konuşmasının bir bölümünde: “*Ey insanlar! Biliniz ki bu şehriniz Mekke, nasıl mukaddes ve dokunulmaz ise mallarınız ve canlarınız da aynı şekilde dokunulmazdır. Kadınların haklarına*

Annesini rehin alan genç

riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim" buyururlar. Peygamber Efendimizin bu konuşmaları ümmetine vasiyeti gibidir.

Günümüz de ne mal ne can emniyeti kaldı. Bir Müslüman toplumda, bu kadar suç yoğun bir şekilde işlene bilir mi? Biz böyle değildik. Kibarlıktan, hoşgöründen, nezaketten, şefkat ve merhametten eser kalmadı, vicdanlar karardı. Eskiden bir trafik kazası olsa taraflar arabalarından iner, arabasını gözden geçirdikten sonra karşılıklı geçmiş olsun dileğinde bulunur ve: "Canımıza bir şey olmadı ya mala gelen halledilir" deyip gerekeni yaptıktan sonra el sıkışarak ayrılırlardı. Kültür bir toplumu ayakta tutan en önemli unsurlardan biridir. Bu gelişmelerin gerçek sebebi, kültür değerlerimizin ve millî-manevî duyguların erozyona uğramasıdır.

Bir zamanlar Türkiye'de şiddetin önlenmesi için İstanbul Sözleşmesi yürürlükte iken hangi kadın cinayetini engelledi, hangi şiddeti önledi. Sözleşmeden imza çekilince bir kesim kıyameti kopardı. Kıyameti koparmakla da kalmadılar Danıştay'da da dava açtılar. Danıştay sözleşmeden çekilmenin kanuna aykırı olmadığına karar verip suratlarına çarpı verdi. Kimse: "Bizim İstanbul Sözleşmesine değil, kültür ve millî-manevî değerlerimize dönmemiz gerekir" demedi. Biz farkına varmadan kültür değerlerimizi teker teker kaybediyor, millî-manevî değerlerimizde büyük bir travma yaşıyoruz. Şöyle kültür ve millî-manevî değerlerimizden neleri kaybettiğimize kısaca bir

göz atalım.

Her şeyden önce akraba ve komşularla yakın ilişkimizi kestik. Onlarla anlaşma ve yardımlaşma duyguları yok oldu. Otuz senedir söylüyor: "Yapılan yüksek katlı binalar mahalle kültürümüzü yok ediyor" dedik, kimseye anlatamadık. Son zamanlarda Cumhurbaşkanımız dikey mimari değil, yatay mimari demeye başladı. Ama bunu kimse ciddiye almıyor. Herkes yine bildiğini okuyor, yüksek katlı binalar dikilmeye devam ediyor.

Kaybolan Bazı Önemli Kültür Değerlerimiz

Sevgi

Aile arasında ve toplumda sevgi bağları ortadan kalktı. Sevgi toplumun direği gibidir, toplumu ayakta tutar, insanları biri birine bağlar. Onun yok olması toplumda büyük yıkıma sebep olur. Kalpler sevgisiz kalınca yerini kin, nefret, şiddet ve düşmanlık duyguları kaplar. Her şeyden önce kalplere Allah sevgisi ve Peygamber muhabbeti yerleştirmek lâzım... Küçük yaşlardan itibaren çocuklarımızın kalbine insan, hayvan ve çevre sevgisi yerleştiremediğimiz için bu hâllere düştük. Sevgi, aile ve toplumda yapı harcı gibidir. Onu yeniden tesis etmeye mecburuz. Çocuklarımızın eğitimini ihmal ettik. Onları ilk mektep mezunu bile olmayan kadınlara veya yabancı bakıcıların eline bıraktık.

Atalarımızı: "**İnsan eşini, işini ve aşını sevecek**" dedikten sonra şunu da ilave ederler. "Sevilmedik aş ya karın ağrıtır ya da baş" derler. İşini sevmeyen insan

huzursuz olur. Bir birlerini sevmeyen eşler de mutluluğu yakalayamazlar. Atalarımız: **“Değirmen iki taştan, muhabbet iki baştan”** sözünü boşuna söylemişlerdir.

Sevgisizlik yüzünden aile düzenimiz bozuldu, boşanmalar büyük çapta arttı. Bu ayrılıktan en büyük zararı gören de çocuklar oluyor, çocuklar perişan ortada kalıyor. Bu yüzden boşanmakla problem bitmiyor. Bu sefer de çocukların velayet meselesi ve kavgası münakaşa konusu olmaya devam ediyor. Eskiden en sağlam aile yapısı biz de idi. Bu sağlam aile yapısını bütün dünya hayranlıkla takip ediyordu. Toplumun ayakta tutan bu sağlam aile yapısıydı. Bu yapıda temelinden sarsıldı. Sevgi ile dolu olan kalbe sahip olan bir insan, insana değil karıncaya bile zarar veremez.

H.z. Mevlâna'nın sevgi ile ilgili şu sözleri ne kadar manidardır: *“Sevgi şifadır. Sevgi güçtür; değişimin mührüdür.”*

“Bırakacağın eli hiç tutma, tuttuğun eli ise hiç bırakma. Sahte sevgilere gül olmaktansa, gerçek sevgilere diken ol.”

“Şu gönülde sevgi şimşegi parlayınca bilmiş ol ki gönülde sevgi vardır. Senin gönlünde de Allah sevgisi iki kat oldu arttı ise şüphe yok ki Allah da seni seviyor demektir.”

“Şu toprağa sevgiden başka bir tohum ekmeyiniz.”

“Sevgide fedakârlık yolunu bulamayanları asla gönül kapınızdan içeri sokmayın.”

“Sevgide acılar tatlanır. Bakırlar altın olur. Sevgiden kirli ve bulaşık sular duru bir hâlde gelir.”

Yerli ve yabancı pek çok fikir

insanın da sevgi ile ilgili güzel ve hikmetli sözleri vardır. Meselâ Yahya B. Muaz: *“Gerçek sevgi, iyilik gördüğünde artmayan, kötülük gördüğünde eksilmeyendir.”*, Sa'di Şirazi: *“Sevgin yoksa dost arama...”*, Cenap Şehabeddin: *“Yalnız seni sevenleri sevmek sevgi değil, değiş tokuştur.”*, George Sand: *“Seviniz, insan hayatından bundan güzel bir şey yoktur. Devamlı bir mutluluktur.”*, Benjamin Franklin: *“Eğer sevilme istiyorsan, sen de sev ve sevilme hak et.”* der.

Son söz olarak da eğer insan olmak istiyorsak: *“Kalplerimizden sevgi eksik olmasın”* diyorum.

Saygı

Sevgi kadar önemli bir husus da saygı meselesidir. Günümüzde sevgi gibi ne saygı, ne nezaket ve ne de kibarlık kaldı. Bu konu üzerinde önemine binaen daha etraflıca durmak isterim. Günümüzde genellikle bir kısım gençte büyüklere karşı büyük bir saygısızlık var. Büyüklarının yanında bacak bacak üstüne atarak oturuyor. Oturma adabını bile bilmiyor. Bizim kültürümüzde akranları arasında bile bacak bacak üstüne atarak oturmak büyük saygısızlık sayılırdı. Rahmetli babam dedemin yanında iki dizi üzerinde oturur, bir şey sormazsa lafa bile karışmazdı. Bu belki biraz fazla ama günümüzdeki tavır da kabullenebilecek gibi değildir.

Kamu görevlileri elli-atmış yaş üzerindeki insanların çok kibar oldukları hâlde, otuz yaş altı birçok insanın çok kaba ve saldırgan tavırlarından şikâyet ediyor. *“Akşama kadar defalarca morali-*

miz bozuluyor” diyorlar.

Eskiden sen-ben kelimesi çok kullanılmazdı. Sen yerine mutlaka siz tabiri kullanılırdı. Eski vezir veya paşalardan birisi oda hizmetkârına hep, “Siz” diye hitap edermiş. Sebebini sorduklarında: “Olmadık bir yerde sen kelimesini kullanırım da mahcup olurum, dilim alışmasın diye böyle davranıyorum” demiş.

Kibar ve nezih bir arkadaşı-mız var, bir yere uğrayıp beş-on dakika sohbet etmişler. Sohbet sırasında kendinden bahsederken hep fakir tabirini kullanmış. O gittikten sonra orada bulunanlardan birisi: “Adam fakirim, fakirim deyip durdu. Ama hiçte fakire benzemiyor. Bindiği araba Mercedes” demiş. Eski bir tabiri bile bilmiyor yeni nesil. İşte böyle bir anlayış içerisindeyiz.

Şu televizyon denilen kutu, ifsat etmedik tarafımızı koymadı. Sosyal medya ve cep telefonları televizyona rahmet okuttu. Sosyal medya kuruluşlarından birinin temsilcisi: “İnsanların sosyal medyada yalan söyleme hakları var” diyor. Bu nasıl bir mantık, nasıl bir insanlık anlamak mümkün değil. Ağzı olan konuşuyor. Yalan, dolan, iftira, hainlikte sınır tanımıyor. Televizyonda herkes biri birine sen diyor veya ismiyle hitap ediyor. Haber spikeri bir muhabire hitap ederken Ahmet, Mehmet, Ayşe, Fatma diyor. Onlarda sözü bitirirken: “Söz sende Ahmet, Mehmet, Ayşe, Fatma ve Hande” diyor. Onlara sorarsanız bu bir samimiyetin ifadesidir. Aslında bu samimiyet değil, resmen laubaliliktir. Bizim geleneğimiz de karı-koca bile birbirlerine ismi ile hitap et-

mez. Kadın kocasının adının sonuna bir bey, erkek de karısının isminin sonuna bir hanım kelimesi eklerdi.

Bizim kültürümüzde ve geleneğimizde sadece insana değil çevreye, canlı-cansız bütün varlıklara saygı gösterilir. Tabii bu saygının kaynağı biraz da din ve tasavvuf terbiyesinden gelmektedir. Mevlevilerde insanı hayran bırakan bir uygulama var. Onlar buna “görüşme” diyorlar. Mevleviler iççikleri çay ve kahvenin kabını ev sahibine iade ederken yavaşça dudaklarına götürür, öper gibi yaparlar. Çektikleri tespihi de dudaklarına götürdükten sonra ceplerine koyarlardı. Bugün camilerde ilk safın önünde bir-iki metre önlerinde tespihler vardır. Hacı amca eğilerek veya sürüne-rek bu tespihe ulaşır. Tespihin işi bittikten sonra tespihi, aldığı gibi koyacağı yerde ileriye fırladı veriyor. Yine Mevlevilerde davranışlar çok nezih ve kibardır. Meselâ bir arkadaşlarını uyandıracaklarında, dürterek kalk demezler, yavaşça yastığın kenarına dokunup: “Agâh ol erenler” diyerek kibarca kaldırırlar. Dergâhta kullandıkları bütün eşyaların adının sonuna bir şerif ilave ederler. Meselâ kazan-ı şerif, ibrik-i şerif, leğeni şerif derler.

Trafik kurallarına uyanların sayısı çok az, hak ihlalleri zirvede... Bu yüzden maddi hasarlar yanında can kayıpları bile oluyor. Bu durumu yazılan cezalar bile önleyemiyor.

Biz de eskiden bir Osmanlı efendiliği vardı. Bundan da eser kalmadı. Geçmişte zamanın mütegalibelerinden İzzet Mola'ya da sahip çıkan bir Hâlet Efendi

vardı. Zamanla padişah bile bu adamdan çekinir hale gelmişti. Padişah bir punduna getirip onu Konya'ya sürgün etmiş, ardında da idam fermanını göndermişti. Hâlet Efendi'nin gövdesi Mevlana Dergâhı Haziresi'nde, kafası da İstanbul'da gömülüdür. Bu adamın zamanın da İstanbul'da Osman Efendi adında bir zat varmış. Hâlet Efendi'nin bu adama yapmadığı kötülük kalmamış. Elinde ne varsa almış. Buna rağmen her nasılsa münasebetleri devam etmiş. Osman Efendi bu adamın evine gelirken, Hâlet Efendi kapıya koşar, karşılar giderken de kapıya kadar geçirir-miş. Bu durum Hâlet Efendi'nin hanımının dikkatini çekmiş. Bir gün kocasına: “Şu adama yapmadığın kötülük kalmadı, elinde bir şey bırakmayıp aldın. Geldiğinde adamı nerdeyse donsuz koşup karşılayacaksın” deyince Hâlet Efendi: “Haklısın hanım! Ben bu adama çok kötülük ettim. Elinde ne varsa aldım ama onda bir Osmanlı Efendiliği var ki bir bunu alamadım. Bu efendilik beni ona saygı göstermeye mecbur bırakıyor” itirafında bulunmuş. Bir insan kibar ve efendi ise karşısındaki insanı da böyle saygı göstermeye mecbur bırakır.

Dilimizde saygı ile ilgili çok güzel sözlerde var. “Sayarsan, sayılırsın” dendiği gibi: “Herkes serdiği mindere kendi oturur” da deriz. Sen birinin altına saygı göstererek bir minder serersen, oda senin altına iki katını serer. İnsanı hayran bırakan bir hikmetli söz de: “İnsan ihsanın kölesidir” denir. İhsan, iğlik yapmak demektir. Bu iğlik yerine göre bir selam olur, bir hâl-hatır sorma olur, insanın zor zamanında kü-

çük bir yardım olur. Yıllar önce okumuştum, bir yazar bir gazetede köşe yazısı yazmaya başlar. Gazeteye geldiği ilk gün, kapıda duran kişiye selam verip, “Hayırlı sabahlar” dedikten sonra hâlini-hatırını sorar. Ondan sonra da odasına çıkar. Bu yazar gazetede kısa sürede yükselir, gazetenin yöneticileri arasına girer. Yeni idareciyi tebrik edenler arasında selam verip hâl-hatır sorduğu adam da vardır. Bu zat yeni yöneticiyi tebrik ettikten sonra: “Ben sizin kısa sürede yükseleceğinizi gazeteye geldiğiniz ilk gün anlamıştım” deyince yeni yönetici hayret edip muhatabına: “Nereden anlamıştınız” diye sormadan edemez. Adam: “İlk geldiğiniz gün kapıdan girince bana güler bir yüzle selam verdiniz, hayırlı sabahlar dilediniz, hâlimi-hatırımı sordunuz. Gazetede diğer çalışanlar hâl-hatır sormadıkları gibi güler yüzlü bir selamı bile esirgerler” demiş. Bakın, güler yüzle verilen bir selam, bir hâl-hatır sorma, ne hislerin uyanmasına sebep oluyor?

Saygı ile ilgili şu sözler de takdire şayandır: “Saygı ve sevgi büyükler ve küçükler arasındaki uçurumu yok eden bir köprüdür. Kendinden büyüğe saygı göstermeli, kendinden küçüğe ise şefkat.” (Yusuf Has Hacıp)

“Çocuklara, saygıyı öğretmenin en iyi yolu, onlara saygı göstermektir.”

“Kimse kimseyi sevmek zorunda değildir, ama hepimiz birbirimize saygı duymak zorundayız.”

“Gençlerin pek çoğu kabalıklarını tabiiyet (samimiyet) zannederler.”

CELİLE BERK VE KONYA EVLERİ

Prof. Dr.
Haşim
KARPUZ

Ev, insanın fizyolojik, sosyolojik, estetik ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı bir yapıdır. İnsanlar evlerinde toplumun bir ferdi olarak doğar, büyür, çalışır, yaşlanır ve ölürlür. Evler içinde yaşayan insanların kültürünün beşiğidir. Toplumların çekirdeği olan aileyi, barındıran, koruyan ve eğiten bir mekan olarak ev, başta mimarlık tarihi ve sanat tarihi olmak üzere pek çok bilim dalının alanına girmektedir.

Çatalhöyük'ten başlayan konut mimarisi, Hitit, Roma, Bizans dönemlerini izler. Türk dönemi Konya evleri Selçuklu döneminde oluşmuş ve Osmanlı döneminde klasik özelliklerine kavuşmuştur. Konya evleri üzerine ilk ve en önemli araştırmayı Celile Berk yapmıştır (1916-1984). C. Berk, İstanbul'da doğdu, iyi bir eğitim aldıktan sonra Yüksek Mühendis Mektebinden mezun oldu. Aynı okulda asistan oldu, okulunun İstanbul Teknik Üniversitesi'ne dönüştükten sonra, II. Bina Bilgisi Kürsüsüne asistan oldu. Yüksek lisansını "Türkiye'de Senatoryumlar konusunda" Amerika'da yaptı.

Doçentlik tezini 1948-50 yıllarında Konya Evleri üzerine hazırladı.⁽¹⁾ Bu çalışma o zamana göre en eski ev örneklerinden yaklaşık 40 örneği incelemesi bakımından önemlidir. 1951 yılında bu araştırma üniversite tarafından kitap olarak ba-

sıldı. Kitap şu bölümlerden oluşmaktadır.

I. Umumi Kısım

- A. Konya'nın Coğrafi Konumu
- B. Jeolojik Teşekkül
- C. İklim ve Tesirleri
- D. Tarihte Konya
- E. Konya Şehri

II. Konya Evleri

A. Plan Tipleri ve Karakteristikleri: İki tip plan belirlemiştir: 1. Hayatlı evler: Tek katlı, iki katlı, mabeyinli. 2. Sofalı evler

B. Yapı Malzemesi ve Tekniği

C. Evin Muhtelif Kısımları: 1. Odalar, 2. Odaların duvarları, 3. Tavan, döşeme, damlar, 4. Pencereler, 5. Pencere kapakları, kafesler, 6. Kapılar, 7. Çıkmalar, 8. Sofalar, 9. Tahtaboşlar, 10. Merdivenler, 11. Parmaklıklar, 12. Servis Kısımları, 13. Cepheleler, 14. Saçak ve Çörtentler,

(1) Berk, C, *Konya Evleri*, İstanbul, 1951.

15. Bahçe ve Hayatlar, 16. Harem ve Hariciye

III. Hülâsa

Bibliyografya

Meraklıları için yazıyorum, bu kitabın özetini O.N. Dülgerler Konya Ansiklopedisi'nde yayınlamıştır. İki hususa değinerek bitireceğim, birincisi Celile Hanım'ın son günleri, ikincisi de Konya evlerinin koruma sorunları.

1961 yılındaki askeri darbeden sonra bölüm başkanları üniversite-

den atılınca eşiyile birlikte Amerika'ya gitti ve orada vefat etti (1984). Konya ansiklopedisine koyabilmek için çok uğraştım.⁽²⁾

Evleri neden korumalıyız? Tarihi, estetik, sanat, kullanım, belge, izlenim, hatıra (yaşanmışlıklar) ve nadirlik değerleri olduğu için. Celile Berk'in araştırdığı evlerden sadece Nakipoğulları Evi (eski ev) günümüze gelmiştir.

Evleri niçin koruyoruz? Toplumumuzda koruma kültürü oluşmamış, Korumaya ve restorasyona kaynak ayrılmıyor, uzman yetersizliği, eğitim eksikliği, siyasi boyut birilerine rant sağlamak.

Rahmetli ağabeyimiz A. Sefa Odabaşı, yıkılan evler arasında, ocaklı, tepe pencere evleri gördüğünü söylemiştir. Koruma kararı alınan birçok ev yıkılıp otopark yapıldı. Tarihi dokuyu oluşturan evler kentsel dönüşüme uğrayarak yıkılmıştır.

Başta da belirtildiği gibi ev kültürün beşiğidir. Konya ise milli kültürün ocağıdır. Bu bağlamda Celile Berk doçentlik tezi ile Konya'nın mimarlık ve kültür tarihine önemli katkılar yapmıştır.

(2) Hacifettahoğlu, İ., "Celile Berk", *Konya Ansiklopedisi*, Cilt: 9, Konya, 2015, s. 244-246.

ÂŞIK BAYBAĞANLI KUL MUSTAFA VE AHMET HÂDİMÎ EFENDİ'NİN ŞEHADETİ ÜZERİNE ONA YAKTIĞI AĞIT

Ali İŞİK

Giriş

Âşık edebiyatı, bağımsız bir sosyo-kültürel kurum kimliğiyle ortaya çıktığı XVI. yüzyıldan günümüze kadar, Türk kültür hayatı içinde yer alan bütün öğeleri bünyesinde barındırır. Önemli bir bölümünü âşıkların oluşturduğu bu edebiyat temsilcilerinin –çoğunlukla sonradan yazıyla kaydedilmiş– sözlü ürünleri de edebî metinler kapsamındadır.

Edebî metinler, her ne kadar estetik hazları tatmin eden özellikleri öncelenirse de, aynı zamanda tarihî ve sosyal hadiselerle ışık tutan önemli belgelerdir. Âşıklar, şiiirlerinde salt güzeli ve güzellikleri terennüm etmemişlerdir. Bunlar, bir ferdi oldukları toplumu derinden etkileyen tabii afet, savaş, kıtlık, göç gibi tarihî/sosyal olgularla kendilerinin maruz kaldığı/tanık olduğu bir haksızlık ya da –bildirimizde söz konusu edeceğimiz– acı bir cinayet gibi ferdi olayları da şiiirlerinde ele alarak tarihe ışık tutmuşlardır.

1. Baybağanlı Âşık Kul Mustafa

Âşık Kul Mustafa, Bozkır ilçesinin Baybağan⁽¹⁾ köyünde dünyaya

gelmiştir. Sadeddin Nüzhet [Ergun] ile Mehmed Ferid [Uğur]’un birlikte yazdıkları *Konya Vilâyeti Halkiyyât ve Harsiyâtı*’nda doğum ve ölüm tarihleri “H 1270-1320” (M 1853-54 - 1902-03) olarak gösterilmekte ise de ([Ergun]-[Uğur] 1926: 238; 2002: 129); Âşık Mustafa’nın “H 1275”te yazdığı “Memleket” adlı bir destanında:

“Bâyğân”; “bekçi, koruyucu” anlamı Farsça bir kelimedir (Çağbayır 2007: 510). Türkçede de “Zengin bir soydan gelen kimse” anlamında bir “baykan” kelimesi mevcuttur (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56ac947cc633c3.43726558.30.01.2016/12.50). Bu anlamları göz önünde bulundurduğumuzda –şayet bir yazım hatası da yoksa– anılan mahallenin adının “baygan ya da baykan”dan gelmiş olması da ihtimal dâhilindedir.

Diğer yandan H 1300-1309/M 1883-1892 yıllarını kapsayan *337 Numaralı Bozkır Şer’iyye Sicili*’nde, Baybağan karyesine ait birtakım kadı kararları kayıtlıdır (Tepeli 2010: 440; ayrıca aynı ad için bkz. Yılmaz 1990: 60).

Cumhuriyet Dönemine geldiğinde Türkiye Cumhuriyeti Dâhiliye Vekâleti Nüfus Müdür-i Umumiyesinin yayımladığı dönemin yerleşim yerleri adlarının yer aldığı kitapta “Bay bagan” (بای باغان) adı yer almaktadır (Anonim 1928: 839).

Karyenin/köyün/mahallenin adı ve tarihi üzerine yöredeki yaygın rivayet ise şudur:

Oğuz Türkleri “Bey, Bay, Gazi, Fakih” gibi unvan bildiren adları yerleştikleri yerlere ad olarak vermişlerdir. Baybağan köyü de unvan bildiren bir ad almış yerleşim birimidir.

Köye adını veren Baybağan kelimesinin “erkek geyik derisi” gibi başka anlamları da vardır. Ayrıca Selçuklulardan gelen yaklaşık bin yıllık bir geçmişe sahip bir unvandır. Büyük Selçuklu İmparatorluğu’nda bir komutan savaş meydanından kaçmaksızın ömür boyu yenilgi almamışsa ‘büyük komutan’ veya ‘yenilmez komutan’ anlamına gelen “Baybağan” unvanı almaktaydı. Unvan, ölümünün ardından defnedildiği türbenin üzerine yazılır ve ailesi de baybağan olarak anılırdı.

Selçuklu sultanlarının pek çoğu ‘baybağan’ unvanına sahiptir. Bir rivayete göre Anadolu’nun 1071’deki Malazgirt Zaferi’nden sonra fethedilmesiyle birlikte bilinen tek Baybağan ailesi de Anadolu’ya gelmiş ve Bizans ordusundan arta kalan askerlerin sığınak olarak kullandıkları Toroslar’ın güvenliğini sağlamak amacıyla bu bölgeye yerleştirilmişlerdir. Burada (bugünkü Bozkır ilçesi civarındaki) bu köyü kurmuşlardır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Baybağan,_Bozkır, 30.01.2016/13.07).

(1) Günümüzde Bozkır ilçesinin bir mahallesi olan Baybağan, ilçenin güneyinde ve ilçe merkezine 12 km mesafededir. Mahallenin adının, geçmişten günümüze aynı şekilde geldiği rivayet edilse de; Osmanlı Dönemi Konya vilayet salnamelerinde Bozkır’ın köyleri sayılırken Baybağan adına rastlanmamaktadır. Anılan listelerde Baybağan (بای باغان) olarak yer alan karye, günümüzdeki Baybağan olsa gerektir (KVS 1288/1871: 149; 1289/1872: 131; 1290/1873: 140).

(*) Bu makale, II. Uluslararası Bozkır Sempozyumu (6-8 Mayıs 2016 Konya)’nda bildiri olarak sunulmuştur.

*Sene bin iki yüz yetmiş beşinde
Seyyah olub iller tobana⁽²⁾ seyret
Zikr eyleyen altmış dokuz yaşında
Cihani dolanup gezene seyret*
demektedir.

Âşık Mustafa, bu destana göre “H 1275/M 1858”de altmış dokuz yaşında bulunuyordu ki; *Konya Vilâyeti Halkiyyât ve Harsiyyâtı* müellifleri bu tarihi, doğum yılı olarak göstermektedirler. Hâlbuki Âşık Mustafa'nın bu malûmata göre “1202/1787”⁽³⁾ yılında Konya-Bozkır kasabasının bir saat⁽⁴⁾ güneyine düşen “Baybağan” köyünde doğmuş bulunduğu anlaşılmaktadır (Akça 1945: 7). Son zamanlarında ihtiyarlık tesiriyle gözleri az görmeye başladığından kendisine Kör Mustafa lâkâbı da verilmiştir⁽⁵⁾. Bu bilgiyi de kendi yazma divanının baş tarafındaki hayatını anlatan birkaç satır içinde göstermektedir. (...) Divanın içindeki şiirler tasavvufi tarzında yazılmıştır. Ekserisinde Kul Mustafa mahlasını kullanmıştır. Halk arasına yayılan koşma, türkü ve destanlarında tabiatın güzelliklerini, sosyetenin ahlâk ve telâkkilerini natürel, lirik ve rindâne bir şekilde terennüm etmektedir (Akça 1945: 7).

Baybağanlı Âşık Mustafa, gençliğinde birçok beldeleri dolaşmış, her uğrak verdiği yerin tarihî, coğrafi, tabii ve iktisadî durumunu şiirlerinde belirtmekle beraber, halkının da umumî karakteri hakkında destanlar, hicivler ve methiyeler de yazmıştır.

Âşık Mustafa, son zamanlarında

(2) Bu kelimenin karşılığını sadece *Derleme Sözlüğü*'nde bulabildik (Kelimenin “tabana” olması da muhtemeldir). toban: Sac altına konulan bir tür toprak sacayak (Komisyon 1982: 4765).

(3) Âşık Mustafa H 1275'te 69 yaşında ise doğumu H 1206 yılı olması gerekir. A.I.

(4) Baybağan'ın Bozkır'a 12 km uzaklıkta olduğunu yukarıda belirtmiştik. Eskiden yaya olarak bir saatte kat edilebilecek yol mesafesi 5 km kabul edilmiştir. Yörenin dağlık arazi şartları da göz önüne alındığında Akça'nın bu ölçümü biraz abartılıdır.

(5) Onun, görme özürü olarak doğduğunu belirten merhum A. Sefa Odabaşı (1929-2004), ayrıca “Hafız” lakabıyla anıldığını da söyler (Odabaşı 1998: 11).

Nakşi tarikatına intisap etmiş, şeyhinin dinî umdelerini halka yaymaya çalışmış ve bu arada hoşlanmadığı dervişleri taşlamaktan da geri kalmamıştır.

Âşık Mustafa Bozkır, Hâdim ve Konyalı hemşehrileri tarafından çok sevilmiş ve bugün bile onun koşmaları, türküleri hafızalardan silinmemiştir.

Âşık Mustafa, “1297 H-1879 M” yılında Baybağan köyünde doksan iki yaşında piri fani bir ihtiyar olarak gözlerini hayata kapamıştır. Kabri belirsiz bir hâldedir (Akça 1945: 8).

Bir şiirinde yer alan şu dörtlüğüne göre Kul Mustafa'nın şiirlerini saz eşliğinde söylediğini zannediyoruz.

Adular kimlik edenler
Daim noksanın güderler
Âleme dellal ederler
Sazım hey medet hey medet
(Odabaşı 1998: 11)

Baybağanlı Âşık Mustafa'nın halk arasında yayılmış olan koşma, türkü ve destanları henüz toplanmamıştır. Buna ait bir cönk de mevcut değildir. Konya bölgesinde Âşık Mustafa'dan sonra yetişen bazı halk şairleri Baybağanlı Âşık Kör veya Kul Mustafa'nın şiirlerini kendilerine mal etmişlerdir. Yahut da derleyenler tarafından başka mahlaslar altında neşredilmişlerdir (Akça 1945: 8).

Merhum İbrahim Aczi Kendi (1883-1965), Konya Halkevi'nin çıkardığı *Konya* dergisinde Kul Mustafa mahlaslı üç şiir yayımlamış; hayatı hakkında hiçbir malumat aktarmadığı bu şiirlerin sahibinin de “Anadolu'da Aydın, Menteşe, Bolu'da cevlan etmiş bir âşık” tahmininde bulunmuştur (Kendi 1942: 49). Merhum Kemal Akça (Ali Kemal Akça: 1908-1977) ise Kendi'nin yayımladığı bu şiirlerin Baybağanlı

Kul Mustafa'ya ait olduğu kanaatin dedir. Bu kanaate varmasının sebebi de bu şiirlerin arasındaki bir türkünün, Bozkır ve Hadim bölgesinde uzun hava olarak söylenmesidir (Akça 1945: 7).

2. Şehit Ahmet Hadimî Efendi ve Kul Mustafa'nın Ona Yakıtı Ağıt

Ahmet Hadimî Efendi, nisbesinden de belli olduğu üzere, Hadim'de doğmuştur. "Hâdimî" lakabıyla meşhur Said Mehmet Hadimî Efendi'nin torunu, Sarı Müftü namıyla maruf Abdullah Efendi'nin de oğludur. Annesi de, büyük bilgin Ebu Naim Ahmet Hadimî'nin kızı Mediha Hanım'dır.

İlk tahsilini Hadim'de yaptıktan sonra, 1808 yılında tahsilini tamamlamak için İstanbul'a gitmiştir. 1820 yılına kadar on bir yıl kaldığı İstanbul'da, icazetini Ayaklı Kütüphane namıyla maruf Antakî Mehmet Efendi'den almıştır.

Konya'ya döndüğünde Ziyaiye, İrfaniye ve Kadızade medreselerinde müderrislik yapmış; bu arada Konya Müftüsü Bağlıcalı İbrahim Efendi'nin kızı ile evlenmiştir. Döneminde Konya'nın, İslami ilimler merkezi hâline gelmesinde hizmeti geçen ulemanın başında gelen Ahmet Efendi, H 1225 (M 1810) yılında getirildiği Konya Müftülüğü görevini H 1238 (M 1822)⁽⁶⁾ yılına kadar sürdürmüştür (Uyar 1949: 31). Ağabeyi, Hadim Müftüsü Hacı Mehmet Efendi'nin vefatı üzerine Konya Müftülüğünü bırakarak Hadim'e müftü olarak gitmiştir.

Hadim'de Konya'da olduğu gibi, talebe yetiştirmeye devam ederek pek çok talebeye icazet vermiştir. Türkiye'nin dört bir yanından gelen öğrencilerini yetiştirmekle kalma-

mış, onların yatılı olarak bütün ihtiyaçlarını da karşılamıştır.

Hakkında fetva verdiği bir şahıs tarafından H 1248 (M 1832) yılında öldürülen Ahmet Efendi'nin "Şehit" lakabıyla anılması bu olay sebebiyledir (Uz 2013: 331).

Ahmet Efendi'nin katli sırasında Hadim'de bulunan veya bir şekilde onu tanımış olan Kul Mustafa, Ahmet Efendi'nin katlinin oluşturduğu infiale bigâne kalmayarak ona bir ağıt yakmıştır. Bu ağıt ortaya çıkıncaya değin Ahmet Efendi'nin şehit edildiğine dair tek yazılı belge Vehbî (1270/1853-54-?)'nin yazdığı mezar taşı kitabesidir⁽⁷⁾. Kul Mustafa'nın bu ağıtı ile Ahmet Efendi'nin şehadeti kesinlik kazandığı gibi; Ahmet Efendi'nin ufak yapılı biri olduğu, sayısı bin beş yüz ile ifade edilen pek çok öğrenci okuttuğu, yatsı namazına giderken üç bıçak darbesiyle hayatını kaybettiği gibi ayrıntıları da bu şiirden öğrenmiş oluyoruz. Sözü edilen ağıt şudur (Metninde tarafımızdan bazı düzeltmeler yapılmıştır):

*Sene bin iki yüz kırk sekizde tamam
Hakkı hak eyleyin ahrete koyman
Hak nasip eylesin din ile iman
Gülü açılmadan soldu Hadim'in*

*Rum'dan Acem'e dek Ahmet Efendi
Dünyanın evveli ahire döndü
Bu gün de Hadim'in ol şevki söndü
Gülü açılmadan soldu Hadim'in*

*Nahv ü sarf okudur âyetü'l-kürsi
Bin beş yüz talebe okurdu dersi*

(7) Ahmet Efendi'nin anılan kitabesinin tam metni şudur:

*Fazl u ilmiyle muhakkak fâzıl-ı devr ü zamân
Serteser neşr-i nümâsi olmuş idi râyegân
Zühd ü takvâ ile meşhûn nesl-i pâk-i Hâdimî
Emr-i Hakk'dan irdi rütbe-i şehâdet nâgehân
Manzar-ı esrâr-ı Mevlâ oldıgıyçün ol hemân
Yâr idindi seyyîd-i âşiyân hem peygamberân
Rihlet idükde bekâya rahmetü'l-lahi aleyh
Giryê itdi ins ü cân hem teh-i felek heft âsmân
Vehbiyâ târihim Ahmed Şâkir dîrr-i yetimi
Rûhna ihsân idün Fâtîha olsun şâdimân
1248 (Uyar 1949: 32 ve Uz 2013: 331'den yararlanılarak-
vezin de göz önünde bulundurularak- tarafımızca tashih
edilmiştir.)*

(6) Veli Sabri Uyar'ın verdiği bu tarihlerin yanlışlığı, bir paragraf öncesinde merhumun Konya'ya geldiği tarihle uyuşmamasından da anlaşılmaktadır. Ahmet Hadimî Efendi, kayınpederi Bağlıcalı Hacı İbrahim Efendi'nin vefatı üzerine H 1243/M 1827 senesinde Konya müftülüğü görevine getirilmiştir (Uz 2013: 330).

Dersane melûl ağlıyor kürsü
Dersanesi melûl kaldı Hadim'in

Hadim arzu çeker Hind ile Yemen
Bu âlemde misli bulunmaz hemen
Sureti küçüktü ilimde umman
Efendisi şehit oldu Hadim'in

Misli yoktur devreylesen dünyayı
Birkaç sene zapteyledi Konya'yı
İsterdi Allah'dan şehit olmayı
Efendisi şehit oldu Hadim'in

Yatsı namazına aldı abdesdi
Ayağına giydi papucu mesdi
Camiye giderken ettiler kasdi
Efendisi şehit oldu Hadim'in

Bayılır hanımı ardından bakar
Her kul başındaki yasını çeker
Hadim'e od düşmüş semayı yakar
Efendisi şehit doldu Hadim'in

Canlar mı dayanır bu zalim derde
Sineye vurdular üç tane darbe
Üstüne kurmalı şüphesiz türbe
Yas ile çevresi oldu Hadim'in

Der ki Kul Mustafa n'olsa gerektir
Herkes ettiğini balsa gerektir
Çok kimseye şefi' olsa gerektir
Efendisi şehid oldu Hadim'in
(Önder 1952: 2)

3. Kul Mustafa'nın Yayımlanmış Şiirleri

Kul Mustafa'nın [Ergun]-[Uğur],
Kendi, Akça ve Odabaşı tarafından
yayımlanmış şiirleri şunlardır (Bu
şiirlerde de tarafımızdan bazı dü-
zeltmeler yapılmıştır):

*Yârab nice olur şu garîb hâlîm
Gurbete çikalı il bana düşmân
Bir garîb başım var kurtarabilsem
Ayak basdığım il bana düşmân*

*Hasretdeyim ben sılaya varamam
El uzadub gonca gülün diremem
Celâlerinden dost bahçes'ne giremem
Hidmetin itdiğim el bana düşman*

*Kul Mustafa'm dedi bakma dostuma
Boz bulanık olub gelür üstüme
Çekti hançerini vurdu postuma
Dağ başından inen sel bana düşman*⁽⁸⁾
([Ergun]-[Uğur] 1926: 238; 2002:
129)

*Felek intikamını alır bizden
Aralar baz⁽⁹⁾ gibi durnayı kazdan
Böyle[ce] ayırır anayı kızdan
Kuzuyu koyundan seçeriz bir gün*

*Ne imiş feleğin bizdeki kasdı
Okumu almadan yayımı kısıdı
Güldürdü düşmanım ağlattı dostu
Fenadan bekaya göçeriz bir gün*

*Felek teslim eder dünyayı bize
Muhabbet eyledir oğula kıza
Bir gün muhtaç eder on arşın beze
Yakasız gömlek biçeriz bir gün*

*Dir ki Kul Mustafa böyle olur heman
Gidersek dünya[da]n gelmemiz güman
Mevla'dan sıdkıla isteriz iman
Gam keder sancağın açarız bir gün*
(Kendi 1942: 50)

*Ne kadar var[ı]sa malın
Hiç birine irmez elin
N'aceb olur senin hâlin
Kılın vahdi vahdi⁽¹⁰⁾*

*Ey gönül nasihat alman
Dünyada sen baki kalman
Gidersen bir dahi gelmen
Ölün vahdi vahdi*

Saatin vaktin yetince
Azrail yakan tutunca
Başın yastığa yatınca
Kalın vahdi vahdi

(8) Konya Vilâyeti Halkiyyât ve Harsiyyât'ında birinci ve üçüncü mısraları eksik olan bu dörtlük Akça'dan tamamlanmıştır (Akça 1945: 8).

(9) bâz: (Farsça) Yırtıcı kuş; doğan.

(10) vahdi: Vakti; vakitli. (Âşığımız, âşik tarzı şiirlerde benzerine pek rastlanmayan bir biçimde sekiz hece ölçülü bu şiirinde dörtlerin son mısramı 6'lı hece ile söylemiştir. Bize göre; "vakitli" kelimesinin yöresel bir söyleniş olan "vahdi vahdi" ikilemeleri biçimde uymuyorsa bile anlamca 8'li ölçüye uymaktadır. Öte yandan şiirinde uyarılarını dörtlüklerinin ilk üç mısralarında tamamlayan âşik, bu "vahdi vahdi" deyişle âdeti bir pekiştirme yaparak şiirine farklı bir lirizm de kazandırmış olmaktadır.

Korkun ecel tapusundan
Ayrılma Hak kapusundan
Çıkar bir gün hepisinden
Elin vahdi vahdi

Niceler var hayır eder
Sanma hayrın boşa gider
Varisler tarümar eder
Malın vahdi vahdi

Kazanın çabalanma [malı]
Sonun düşün behey deli
Aç öldürmez bunca kulu
Bilin vahdi vahdi

Gice gündüz mal gayırın
Bulunmaz zerre buyırın
Bu canı tenden ayırın
Solun vahdi vahdi

Nasihat inleyip duyman
Şeriat hükmüne uyman
Virselere dünyayı doyma
Kalın vahdi vahdi

Kimseye kalmadı bu şar
Hasretle ciğer[in] pişer
Bir uzak menzile düşer
Yolun vahdi vahdi

Mustafa'm der kime kalır
Arif olan ibret alır
Ecel gelir perişan olur
Hâlin vahdi vahdi
(Kendi 1942: 51-52)

Nice olur benim hâlim ahvalim
Sana malum olsun bir kara gözlüm
Cenk etmektir muradın kasdım
Bana bir teselli bul kara gözlüm

Genç yaşın içinde yaktın yandırdın
Çevirdin bizden yönünü dönderdin
Ağlayı ağlayı selâm gönderdin
Selâm Tanrı'nın⁽¹¹⁾ al kara gözlüm

Bizde pay verirler yavrı şahine
Niçün gönül vermen seni sevene
Sen emreyle ben durayım divane
Dahi nasıl olur kul kara gözlüm

Kul Mustafa'm bu sözü söyler heman
Âlem benim olur güldüğün zaman
Yeşiller gey[in]mişsin sen dur civan
Seni melek m'attı kul kara gözlüm
(Kendi 1942: 52-53)

Ey gönül haddin bilersen bir canı incitme sen
Sözümden ibret alırsan her canı incitme sen
Kimsenin hatırın yıkma demedim gül yüzüne
Kendin elden edna bilib irfanı incitme sen

Kul Mustafa şu fânide hoş bilürsün her nâsı
Âlimler şahin misali cahil insan kardaşı
Yakutu, cevheri, lâ'bi⁽¹²⁾ fark edemez elması
İnci'yi boncuk deyüp de mercanı incitme sen
(Akça 1945: 8)

Gönül havalarda döner
Şahin yuvasına konar
Hasret narınla yanar
Özüm hey medet hey medet

Mahzenlerinden kaçır
El yanında sırrın açır
Mermerin üstüne saçır
İzin hey medet hey medet

Muhannet gelmez imana
Yıkılsın böyle zamane
Salıver şama⁽¹³⁾ dumana
Yârim hey medet hey medet

Adular kimlik⁽¹⁴⁾ edenler
Daim noksanın güderler
Âleme dellal ederler
Sazım hey medet hey medet

Arsız adam ar eylemez
Bin söylesem kâr eylemez
Kime desem car⁽¹⁵⁾ eylemez
Sözüm hey medet hey medet

Kötünün kahrın çekilmez
Kemlik edene bakılmaz

(11) Kelime Akça'da "tanrınıdır" şeklindedir (Akça 1945: 8). Kelimenin bu şekliyle vezin de sağlanmış olmaktadır.

(12) Kelimenin sehven "lâ'bi" şeklinde yazıldığını sanıyoruz. Aslının "lâ'li" olduğunu sanıyoruz.

(13) şam: (Arapça) Akşam; (Türkçe) çam; mum, kandil; Suriye'de bir şehir adı.

(14) Bu kelimenin aslının da "kemlik" olduğunu ve sehven bu şekilde yazıldığını sanıyoruz.

(15) câr: 1. Tehlike hâli, imdat, yardım (: Çok darda kalmıştım carıma yetişti). 2. Dilek, rica.

(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56acc7e1d27b5.75224868, 30.01.2016/16.36)

Önümde düşe gidilmez
Yüzüm hey medet hey medet

Düşman dost ziyafet vermez
Mücevheri kıymet vermez
Nimete katsam dat vermez
Tuzum hey medet hey medet

Kimse kadrimi bilmedi
Nasihahat versem almadı
Hiçbir kötüsün olmadı
Şazım⁽¹⁶⁾ hey medet hey medet

Sırat muhannet geçmez oldu
Er meydan açmaz oldu
Bir kimseye geçmez oldu
Nazım hey medet hey medet

Kim olsa köre hor bakar
Kalp evimi durmaz yakar
Gözüm hiç durmaz yaş akar
Daim hey medet hey medet
(Odabaşı 1998: 11)

Sonuç

Uğradığı bir talihsizlik sonucu divanı, dolayısıyla şiiirlerinin tamamını elimize geçmemiş olan Baybağanlı Âşık Kul Mustafa'nın, elimizde mevcut az sayıdaki şiiiri dahi onun dikkate değer bir âşık olduğunu göstermektedir. Bu itibarla – özellikle bu yörelî- halk edebiyatı ve folklor araştırmacıları, araştırma ve derleme faaliyetleri esnasında Kul Mustafa ve coğrafyanın yetiştirdiği diğer âşıkların ürünlerini bulup yayımlama hususuna azami önem vermelidirler. Harcanacak çaba, yöre kültürüne, hatta tarihine bir hizmet olduğu gibi Türk kültürü için de önemli bir kazanım olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA:

- AKÇA, Kemal (1945), "Baybağanlı Âşık Kul Mustafa, Hayatı ve Eserleri", *Folklor Postası*, İstanbul, Şubat, C. I, S. 5, s. 7-8.
- ANONİM (1288/1871), *Sâlnâme-i Konya*

Vilâyet, Def'a 4, Konya Vilâyeti Matbaası. (Metinde KVS olarak kısaltılacaktır.)

_____ (1289/1872), *Sâlnâme-i Konya Vilâyet*, Def'a 5, Konya Vilâyeti Matbaası. (Metinde KVS olarak kısaltılacaktır.)

_____ (1290/1873), *Sâlnâme-i Konya Vilâyet*, Def'a 6, Konya Vilâyeti Matbaası. (Metinde KVS olarak kısaltılacaktır.)

_____ (1928), *Son Teşkilât-ı Mülkiyyede Köylerimizin Adları*, İstanbul: Hilâl Matba'ası.

ÇAĞBAYIR, Yaşar (2007), *Ötügen Türkçe Sözlük*, C. I, İstanbul.

[ERGUN] Sadeddin Nüzhet-Mehmed Ferid [UĞUR] (1926), *Konya Vilâyeti Hal-kiyyât ve Harsiyâtı*, Konya: Vilâyet Matbaası; (2002), (Sadeleştiren: Prof. Dr. Hüseyin Ayan, Konya. (2. bs.))

IŞIK, Ali (2009), "Âşık Kul Mustafa", *Konya Ansiklopedisi*, C. I, s. 282-283.

KENDİ, İbrahim Aczi (1942), "Âşık Kul Mustafa", *Konya*, S. 44 (Haziran), s. 49-53.

KOMİSYON (1982), *Derleme Sözlüğü*, C. XII/EK-I, Ankara, TDK Yay.

ODABAŞI, A. Sefa (1998), "Bozkırlı Âşık Mustafa", *Çalı*, S. 19 (Ağustos), Konya, s. 11.

ÖNDER, Mehmet (1951), "Ahmet Hadimî'nin Şehadeti ve Âşık Kul Mustafa'nın Bir Şiiir", *Yeni Konya*, 01 Ağustos, s. 2.

TEPELİ, Hikmet (2010), "337 Numaralı Bozkır Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

UYAR, V. Sabri (1949), "Bilginler Armağanı", *Konya*, S. 125-126 (Mart-Nisan), s. 31-32.

UZ, Mehmet Ali (2013), *Konya Âlimleri ve Velileri*, Konya: Meram Belediyesi Yay. (3. bs.)

YENİTERZİ, Emine (2001), "Tanzimattan Cumhuriyetin İlk Yıllarına Kadar Konyalı Şair ve Yazarlar", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya, Güz, S. 10, s. 127-128. (s. 113)

YILMAZ, Mustafa (1990), "Bozkır ve Çevresinin Tarihi Coğrafyası", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

(16) şâz: Sevinç.

KONYA'DA KÜLTÜREL HAYAT

Dr.
Mehmet
Ali UZ

Ali Işık Hoca'nın Edebiyat Hocası olması dolayısıyla bir müktesebatı vardı. Emekli olduktan sonra yıllarca önce Akademik Sayfalar'da beraber çalıştık. Yedi-sekiz yıl da birlikte Konya Ansiklopedisi'ni hazırladık. Bu arada bazı kitaplarda neşretti. Son günlerde onun araştırma yazılarını görünce, Ali Işık Hoca: "Ali Hoca eser vermenin zirvesinde" diye düşündüm. Geçenlerde Konya'da Kültürel Hayat ile Konya Ağzı Ve Söz Dağarcığı isimli kitaplarını imzalayarak getirme lütfindе bulundu. İki kitabın tanıtımını birlikte yapmayı düşünüyordum. Biraz Konya'da Kültürel Hayat isimli eserini inceleyince sadece bunun tanıtımını yapmaya karar verdim.

Bu güne kadar Konya kültürü ile ilgili çok şey yazıldı ve kitaplaştırıldı. Ama Ali Hoca'nın bu eseri mükemmel idi. Hani eskiler tarif için: "Tarif efradını camii, ağyarını mani" olacak derlerdi. Ali Hoca'nın yazdığı kültür konuları gerçekten mükemmel idi.

Okuyucu her nedense bir kitabı okuyup incelerken genellikle yazarın ön sözünü hiç okumaz. Aslında kitap ile ilgili önemli ip uçları ön sözde verilir. Ön sözlerde kitabın niçin, neden ve nasıl yazıldığı anlatılır. Ali Hoca'nın bu kitabını anlaya bilmek için onun ön sözünü mutlaka okumak gerekir.

Yazar, kitabına Konya Mutfağı ile başlar Konya Tandırı, Konya

Mutfağının "En"leri ile devam eder. Konya'ya damgasını vuran Arabaşı bir güzel anlatılır. Ondan sonra da detaylarıyla, Konya kaşıkçılığı ve kaşıkçılık kültürü ile devam eder.

Diğer bazı ana başlıklar da şöyle: Sille mutfak kültürü, Konya manileri, namaz ve şivilik, geçmişten günümüze Konya'da ramazan âdetleri, bayramlar ve Konya'da bayramlaşma, geçmişten günümüze Konya'da hacı uğurlama ve indirme, Konya'da sünnet, örf ve âdetleri, körük-fayton, Konya gülcülüğü ve gül bayramları, hıdrellez, Konya'da halk hekimliği, Konya'da sınılanmış yerler buralarda yapılan uygulamalar, Konya'

kuşçuluk, Konya'da eski sinemalar kitap böyle devam eder gider.

Başlıklara dikkat ederseniz bir çok Konya kültürünün yok olduğu ve tarihe karıştığı görülür. Meselâ eskiden her evde bir tandır bulunur, tandır kültürü yaygındı. Günümüzde tandır kültürü yok oldu. Şimdi Konya'da ticari amaçla birkaç tandır ya kaldı ya kalmadı. Motorlu araçlar yaygınlaşınca köruk-fayton da hayatımızdan çekildi gitti. O yaz gününde faytonun verdiği zevki son model araba veremez. Günümüzde Konya'da bayramlaşma âdeti de unutuldu. Eskiden hacca gidenlerin sayısı çok azdı. Günümüzde hacca gidenlerin sayısı çoğalınca eski âdetlerde önemi kaybetti. Bir zamanlar Konya'da yazlık-kışık pek çok sinema vardı. Televizyon çıktıktan sonra hemen hemen bunlarda tarihe karıştı. Bir zamanlar Konya'da Şahin ve Yeni sinema meşhurdu. Şimdi bunları bile hatırlayanların sayısı çok azaldı. Demek ki toplum de-

vamlı bir gelişim ve değişim içerisinde. Böylece devam edip gideceği muhakkak.

Kitap Çizgi yayın evi tarafından neşredilmiş. Yayın evini de Ali Hoca'yı da kutluyorum. Ali Hoca bu eserine Konya âdetlerinden daha önce üzerinde çalıştığı konuları almış. Bunlara başka kültür etkinlerimizde ilave edilebilir. O zaman bu eserin Büyükşehir yayınları arasında ikinci baskısı yapılmalı ve her Konya evine bu eser kazandırılmalıdır diye düşünürüm. Tabii belediyelerin imkanları daha geniş. Kitap renkli bastırılırsa daha mükemmel olacaktır.

Konya kadim ve tarihi bir şehir, aynı zamanda bir başkent... Bu sebeple kültür hayatımızın temelleri sadece Selçukluya değil, oradan da Orta Asya'ya kadar uzanır. Bu bakımdan kültür hayatımız unutulmadan, zaafa uğramadan gelecek nesillere aktarılmalıdır diye düşünürüm.

Daha böyle nice eserlere...

